

XXVI SORTIDA
"CONEGUEM CATALUNYA"
SECCIÓ DE CULTURA
A.E. TALAIA

SERRA DE CARDÓ 12 d'octubre de 1994

SALUTACIO

Terres del Sud, tant oblidades i a la vegada tant interessants!

Quantes vegades en les nostres visites a les riberes de l'Ebre hem dit aquestes paraules i encara ens sorprenem de trobar-hi indrets com el Cardó!

¿ Caldria encara moltes evidències per quedar del tot convençuts de què no tot lo interessant de Catalunya està al nord del país?

Aquestes terres de la Ribera i el Baix Ebre amb tanta personalitat, amb un característic parlar, amb una especial manera de ser, de fer, i amb un paisatge d'amplis horitzonts i magnífics detalls, no poden ser oblidades pels que volen conèixer Catalunya.

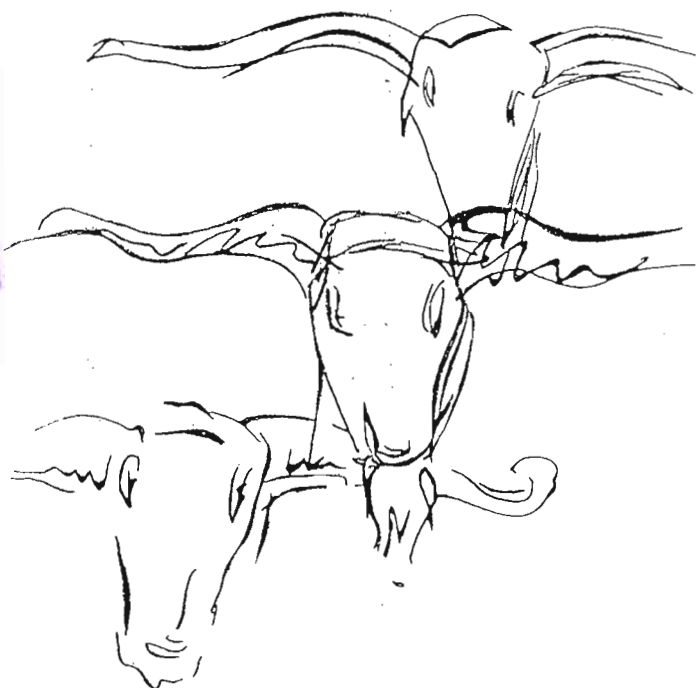
Fins ara no havíem passat del Montsant, això era una mancança que no podia durar gaire, i després de l'experiència segur que hi tornarem.

La Serra de Cardó amb les seves ermites, per tot, que fan del conjunt un gran santuari; dóna aquella sensació d'un indret avui quasi perdut on anys enrera hi hagué una intensa activitat humana.

Camins ancestrals, passos entre roques, corriols que menen a indrets curiosos, no hi ha res que no s'hagués descobert, però tot està per redescobrir de nou, almenys per nosaltres.

Un lloc per conèixer, per anar-hi varies vegades, per recordar com un dels indrets més interessants de Catalunya.

BONA EXCURSIÓ

LA SERRA DE CARDÓ

El massís format per les serres de Boix i de Cardó, continuació natural dels ports de Beseit, constitueix el primer tram de la serralada Pre-litoral Catalana al nord de l'Ebre. S'estén des de la cubeta de Móra fins al coll de l'Alba i manté una clara orientació nord-sud.

De totes dues, la serra de Cardó és la més coneguda, per raó, en part, del renom de la mítica vall de Cardó. Se situa al nord de la serra del Boix i assoleix l'altitud màxima a la Creu de Santos (941 m).

Ambdues serres integren una unitat constituïda bàsicament per calcàries mesozoïques que, en conjunt, rep el nom de bloc de Cardó. La serra de Cardó està integrada per materials triàsics, al nord, i juràssics, al sud. En canvi, a la serra del Boix es produeix la transició, de nord a sud, entre les calcàries juràssiques i les cretàcies, les quals dominen al coll de l'Alba.

El clima és de característiques típicament mediterrànies, encara que s'hi aprecia un gradient altitudinal. A les parts culminals les precipitacions augmenten, la temperatura mitjana disminueix i es passa a un clima de baixa muntanya marítima.

VEGETACIO

La serra de Cardó ha mantingut miraculosament bona part del mantell vegetal primigeni i presenta actualment una de les mostres de boscos mediterranis millor conservades en aquestes latituds.

L'alzinar litoral (**Quercetum ilicis galloprovinciale**) és la comunitat climàtica més important, encara que ha estat destruït en la major part del territori. Així i tot, la serra del Cardó conserva alzinars ben constituïts i força extensos, molt rics en marfull. L'escassa altitud del massís no permet diferenciar un estatge submediterrani, encara que en algunes obagues, apareixen restes d'alzinars muntanyencs (**Quercetum mediterraneo-montanum**) i de boscos de roure valencià (**Violo-Quercetum fagineae**). En aquesta darrera comunitat, apareix a la primavera localment abundant l'esplèndida i rara pedònia (**Paeonia officinalis** subspècie **humilis**), herba robusta amb grans flors de pètals color porpra.

Les comunitats pròpies de l'alta muntanya mediterrània ocupen una superfície molt reduïda i resten localitzades a les carenes i als llocs més ventosos. S'hi pot distingir la brolla d'eriçó i antil·lis de muntanya (**Erinaceo-Anthyllidetum montanae**). Un dels vegetals més freqüents en aquesta comunitat és l'anomenat coixinet de monja o de frare (**Erinacea anthyllis**), mata densament espinosa de flors blaves amb calze inflat.

A les obagues més humides i sovint rocoses (peus de cingle, canals, etc.) pot aparèixer la teixeda (**Saniculo-Txetum**), bosc força fragmentari que acull un nombrós grup de plantes eurosiberianes exòtiques per al món mediterrani.

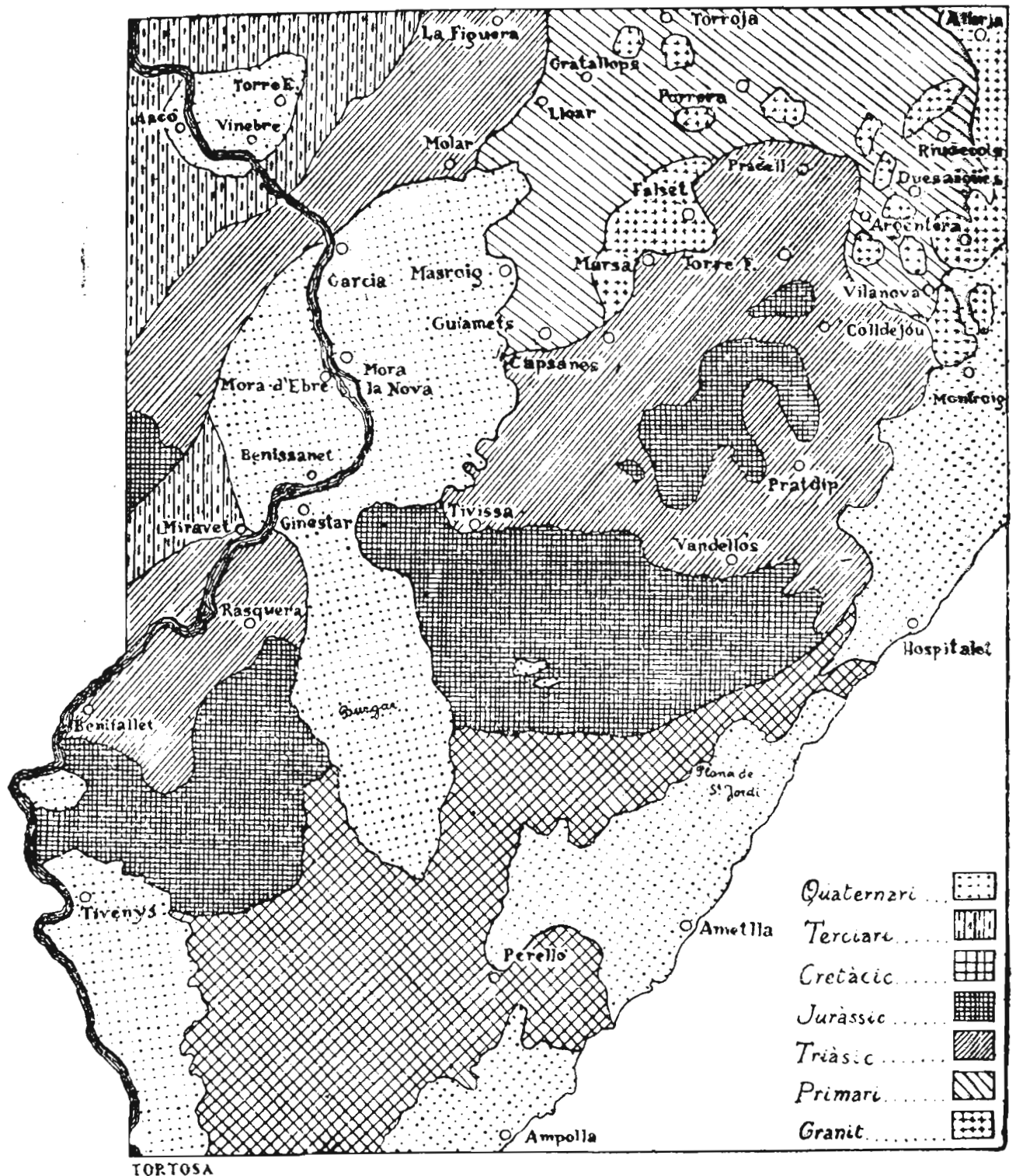
La degradació dels alzinars i rouredes, ha afavorit les pinedes secundàries de pi blanc (**Pinus halepensis**) i pinassa (**Pinus nigra** subspècie **salzmannii**). Les primeres s'extenen

àmpliament a la part baixa del massís, les segones queden limitades a les parts més elevades i ombrívols. La pinassa és un arbre que pot arribar a una trentena de metres d'alçària, de tronc ordinàriament recte i capçada ampla i cònica. Les fulles més llargues que les del pi blanc amiden entre 9 a 17 cm de llargada. Les pinyes són estretament còniques i petites, inserides perpendicularment a la branca. Durant una bona part de l'itinerari trobem grans exemplars de pinassa acompanyats de boix grèvol (*Ilex aquifolium*).

Els ambients rupícoles concentren bona part de les espècies més interessants del massís. A les roques orientades a mitjorn apareix la comunitat de te de roca (**Jasonio-Linarietum cadevallii**), rica en la delicada linària de cingle (***Linaria origanifolia*** subspècie ***cadevallii***) i els apreciats te de roca (***Jasonia glutinosa***) i poniol (***Satureja fruticosa***).

Peònia de la Vall de Cardó, març -1994

CROQUIS GEOLÒGIC DE LES TERRES SITUADES ENTRE EL
CAMP DE TARRAGONA I L'EBRE

CARDÓ

Pels habitants de les rodalies és el lloc mític on es pot gaudir de la contemplació i beneficis d'una naturalesa en estat primigeni. En la conservació del salvàtic boscatge i fidelitat al relleu físic del clos, hi han confluït diversos factors, com són l'enclaustrament del paratge, la llunyania de nuclis habitats i els abruptes i perillosos camins per arribar-hi.

Si essencialment foren els mencionats obstacles, el fet de la miraculosa conservació de l'espai cardonenc, també hi tenen una part important els éssers que en la seva història han estat al capdavant de l'antic cenobi, transformat en decimonònic balneari; persones sensibles que foren captivades per la bellesa que gelosament guarden les serralades de Cardó.

Les vicissituds que ha sofert Cardó, sortosament, doncs, no foren incivilitzades i ferotges, malgrat que el lloc ja es mencionat en el segle XIII, íntimament relacionat amb Sellent, assentament que avui es fa difícil de precisar per escassetat de proves fidedignes que sobre el mateix existeixen.

Una hipòtesi possible del mot Sellent molt bé podria ser una deformació de "Sallent" que en el diccionari equival a lloc on s'ubica una cascada. En aquest cas el llogaret el podríem suposar que fou a la solera del Barranc del Diumenge, en la part occidental del tallat conegut com el Salt del Frare.

Fins la dècada del 1970, al costat de l'ermita del Carme, en anys plujosos, sobretot a l'època de la tardor, es podia contemplar una formosa cascada de cua de cavall que es precipitava des d'una altura de més de 50 metres, oferint una encisadora imatge. Disortadament, avui, el singular espectacle ja no es pot contemplar. Restava només uns senyals enfosquits pels líquens secs i molsa estiuada, que a poc a poc, anirà desapareixent com l'emplaçament de Sellent.

Avala la cojuntura de la ubicació de Sellent a Cardó, la supervivència del topònim "fortí". Éssent històrica la ubicació d'un castell a l'antic "Sellent", és plausible que la memòria oral de nadius transmetessin l'emplaçament, ja que fins avui, el mot designa part del penyal on s'asenta l'edifici monacal, éssent expressió que també indica una ala de l'esmentat immoble. És difícil d'admetre que fossin els anacoretes, educats per a la pau, que denominessin quelcom, amb un mot que és distintiu de guerra.

Les mencions que en l'alta edat mitja fa referència a Cardó, solen ser per qüestions de pasturatge o explotacions dels boscos. No consten proves de ser habitat contínuament. Una hipòtesi prou versemblant, és que els transeünts i probables explotadors de la riquesa de la vall fossin gent de Costumà, distant de Cardó a menys d'una hora de camí.

Va ser a principis del segle XVII quan l'ordre religiosa dels Carmelites s'interessà i obtingué els permisos corresponents per fundar-hi un monestir.

El treball dut a terme pels abnegats frares va ésser difícil i pesat. Solament la dura disciplina que regeix la Congregació Carmelitana, podia aconseguir, amb els pocs recursos esmerçats que la idea de bastir el cenobi en l'aspre i inaccessible enclavament es pogués assolir amb èxit. En el lapse d'un parell d'anys, concretament el 6 d'abril de 1606 s'oficià

la primera missa en una reduïda capella, que en el transcurs d'unes dècades evolucionà en un compacte i sobri monestir.

N'obstant l'austeritat de les línies i construcció, sobressurt i emergeix com una genial pinzellada blanca, entre un variat ventall de verds i ocres que s'imposen a la vall. Al cim del Salt del Frare, imponent i brau acantilat de més de 100 m. d'alçada, s'encinella el santuari amb una arriscada ostentació trapezista que provoca un sobresalt d'admiració en la gent que ho contempla per primera vegada.

En l'amfiteatre que les serralades de Cardó formen a l'entorn del monestir, hi havia escampades onze ermites, algunes de les quals, encara avui, es poden contemplar en peu, malgrat el seu estat ruïnós. L'estratègia que els constructors van seguir en la col·locació, dóna a entendre que els seus habitants serien éssers fornits d'un elevat ascetisme, escolliren llocs escarpats, i de complicat accés, amb el denominador comú, però, que de totes les esglésies es podia apreciar gratificants i belles mirandes.

La primera capella que els carmelites bastiren fou la de Sant Bernat i Sant Josep l'any 1611. Seguiren la de l'Àngel, Santa Teresa i l'ermita de la Columna, construïdes l'any 1612, éssent aquesta darrera la més visitada i admirada pels visitants de Cardó. L'any 1613 es va construir la de Sant Jeroni i la del Carme. En el 1614 la de Santa Anna. Sant Onofre i Sant Joan en el 1616, i la de Santa Agnès alguns anys més tard, concretament el 1622.

L'ermita de Sant Elies, la més espaiosa, tardà algunes dècades, ja que es menciona per primer cop en el 1673, i més darrerament la de la Trinitat la qual va ser transformada amb casa de masovers, restant avui només l'espadanya del seu antic caràcter religiós. La darrera de les capelles edificades fou la de Sant Roc. Al resguard de la mateixa brolla una de les fonts curatives, de ben segur, la més famosa de la vall. Malgrat que avui es coneix amb el nom del patró del balneari, antigament es coneixia com la "font de la ronya", per les propietats que tenia per guarir aquest tipus de malaltia.

La vida dels anacoretes va transcórrer durant dos segles tranquil·la i assossegada. Placidesa, però que a intervals es tractava per alguns pleits i picabaralles que tenien amb els pastors i pagesos de la rodalia. Alguns d'aquests successos es va saldar amb incendis provocats, que sortosament no ocasionaren destrosses irreversibles en els boscos. Aquests esporàdics incendis no van interrompre la vida contemplativa de la comunitat religiosa.

La guerra dels segadors i la de la independència tampoc afectaren excessivament el retir dels monjos. Van ser minses, per no dir inexitants, les incursions dels guerrers a Cardó.

La gran desfeta del monestir esdevingué amb la primera guerra carlina. El continuat canvi de predomini de bans a l'esmentada lluita, i les conseqüents represàlies que solien comportar, alteraren decisivament el recés dels frares, que hagueren d'abandonar el monestir per precaució, ja que amb la permanència, arriscaven la seva integritat corporal.

L'èxode dels religiosos als pobles de les rodalies (Tivenys, Benifallet, Rasquera) va ser definitiu, ban al contrari de la intenció dels monjos, que pensaven que el trasllat seria de curta durada.

La decisió del ministre Mendizàbal amb el decret de desamortització de bens eclesiàstics, transformà, doncs, l'emigració, en marxa sense retorn.

La primera compra d'una llenca de la finca de Cardó és dugué a terme mitjançant subhasta pública el 1844. El santuari era contínuament assaltat per bandes armades o solitaris lladregots que van fer que les pertinences del cenobi es dispersaren; objectes religiosos com profans passaren a serrer de propietat privada.

El cas de la biblioteca el fet va serrer més punyent, ja que amb la majoria dels llibres s'encengué una gran foguera que volatilitzà per sempre curiosos exemplars de gran vàlua.

Durant el lapse d'un parell de dècades, Cardó, roman aletargat. Les terres de conreu són escasses i difícils de treballar. Dels boscos no se'n podia treure massa beneficis, car els traguers per manca de camins, encarien desmesuradament el transport de vigues, llenya, etc...

Amb sort per Cardó a l'any 1866 uns tortosins van veure un negoci en establir un lloc de banys, aprofitant les propietats curatives de les seves aigües.

Va ser durant les dècades de 1870 a 1890 en que s'efectuà l'acertada transformació que canvià l'arruïnat monestir en un esplendorós i confortable balneari.

Els successius propietaris, que ho foren de curta durada, demanaven saber científicament la composició de les aigües de les deus de Cardó. Aquest anàlisi de les fonts es dugué a terme l'any 1883 mitjançant un farmacèutic barceloní.

A les darreries del segle XIX la fama i prestigi que aureilava el balneari s'havia estés arreu del principat.

Els diderents propietaris i gerents que estigueren al capdavant del negoci, anaren millorant les instal·lacions, tot construint nous estatges per acollir la llau d'encàrrecs que sol·licitava la petita burgesia i classe mitjana de les comarques veïnes i ciutats properes.

Salvador Cabestany donà un nou impuls a les edificacions del balneari, i es va inaugurar el 1899 l'espaiós edifici modernista de Sant Salvador.

L'any 1904 s'efectuà el traçat de la carretera que unia Cardó amb Rasquera, amb el que es facilitar l'accés del estiuejants. Fins i tot els habitants de Barcelona i de la seva perifèria es podien aleshores acostar amb el ferrocarril a l'estació de Móra la Nova i traslladar-se al balneari amb carros i tartanes que llogaven a Rasquera. Aquest fet va significar un gran guany pel balneari. Als vols de la primera guerra europea arribà el primer vehicle automòbil a Cardó. Aquests modern vehicle va arraconar per sempre més les incòmodes diligències i soferts cavalls que durant l'estiu efectuaven el diari carreteig.

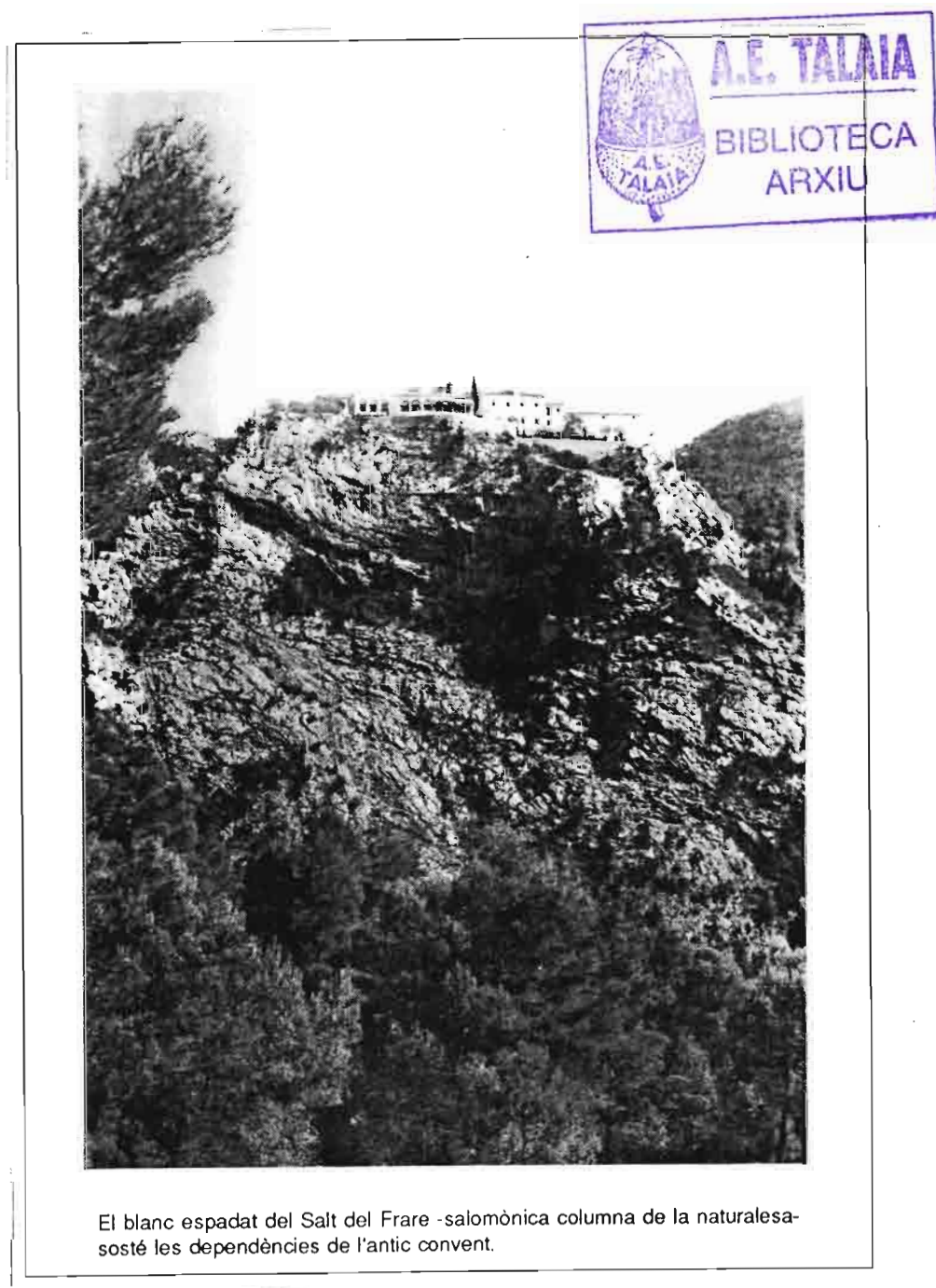
En esclatar la guerra civil el 1936 foragità els estiuejants, ja que la majoria eren de tendència conservadora. A aquests fugits els reemplaçà uns nous inquilins, els soldats de les Brigades Internacionals (La Marsellesa i Garibaldi, concretament). Acabant a les darreries de la guerra civil éssent hospital de reraguarda. Aquest fet coincidir amb la sagnant "batalla de l'Ebre".

L'any 1940 les portes de Cardó s'obriren i el balneari fou transferit al Sr. Vinyes i Gueis, prohom que dugué Cardó al zenit de la fama.

Cardó va arribar a la seva fi a l'octubre de 1965, com a conseqüència de la transformació de la societat, que va preferir els banys de mar signe de enganyivol de modernitat.

Al 1974 la finca es vengué a Enric Nomen Borràs, el qual va posar en marxa una planta embotelladora d'aigua de ls Fonts del Borboll. En 1981 canvià novament de propietaris(Nestlè, S.A.). En 1987 es trapassà a Abengoa, S.A.; per acabar el final de 1989 transferida a l'Empresa Leche Pascual, que inicià una gran transformació del complex industrial.

El blanc espadat del Salt del Frare -salomònica columna de la naturalesa- sosté les dependències de l'antic convent.

GOIGS EN LLAHOR

DE LA SANTÍSSIMA VERGE DEL CARME,

PATRONA DEL MONASTIR DE CARDÓ.

*Verge del Carme, Patrona
Del Monastir de Cardó,
Feu que plé de vostra gracia
Visca sempre lo meu cor.*

*Dins d'un cércol de montanyas,
Entre 'ls arbres y las flors,
Perfumada per las herbas,
Cantada pe'ls rossinyols,
Té un trono vostra bellesa,
Y qui plora té un consol.
Feu que plé de vostra gracia
Visca sempre lo meu cor.*

*Eixas ayguas cristallinas
Ne curan los mals del cos ;
Mes jo necessito encara
D'altres ayguas y altres fonts ;
Puig los mals de la meva ànima
Sols podeu curarlos Vos.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Sòu la santa inspiradora
De las puras intencions,
Sòu la mare carinyosa
Que m' sonriu ab tendre amor,
Y m' adorm ab sas miradas
Com á un nin en son bressol.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Sòu la estrella que jo oviro,
Al fugir la llum del sol,
Quant detras de ma finestra
Cap á Vos aixeco 'l front,
Y sospiro d' anyoransa,*

ſ. Gloria Libani data est ei.

*Esperant un altre jorn.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Jo, María, sò fill de home,
Sò débil y pecador ;
Piadosa, donchs, mireume
Arrepentit y confós,
Demanantvos que m' abrigue
Lo mantell de vostre amor.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Sò mariner que navego
Dintre de la nau del mon.
Perseguit per la tempesta
En lo mar de las passions ;
Del terme de la mia vida
Ajudeume á trová 'l port.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Jo'os demano, dolça aymia,
Vostra santa protecció ;
Perque guieu carinyosa
Totas las meas accions ;
Perque surten de mos llavis
Tendras pregarias d' amor.
Feu que plé de vostra gracia etc.*

*Y al deixar aqueixa terra,
Vall de penas y de dol,
Hont sospiro de anyoransa
Y gemego de dolor,
Ab los serafins y arcàngels
Cantaré los vostres goigs.
Feu que plé de vostra gracia
Visca sempre lo meu cor.*

R. Decor Carmeli et Saron.

OREMUS.

*Deus, qui beatissimæ semper virginis et genitricis tuæ Mariæ singulari titulo Carmeli Ordinem decorasti :
concede propitius ; ut ejus commemorationem celebramus, ejus muniti præsidii, ad gaudia sempiterna perve-
nire mereamur. Qui vivis et regnas in secula seculorum. R. Amen.*

RASQUERA

Rasquera està situada a 174 m sobre el nivell de la mar, al nord de les primeres estribacions de la serralada de Cardó. El seu clima és atemperat per les brises marines(garbinada i ponent) que refresquen i apaivaguen la calitja de l'estiu. Altrament la seva altura, a l'hivern, la salvaguarda de les boires i humitats que provoca l'Ebre a la cubeta de Móra. La benignitat de la seva meteorologia ha motivat un ressorgiment a la vila, com a lloc on molts foranis ubiquen la seva segona residència.

Té uns paratges i construccions originaris, que sortosament encara guarda com són el carrer Major, Perxe, Escales de Blai, carrer de Dalt i voltes del desaparegut castell de Rasquera, carrer del Solà, de Baix i Tortosa, amb la part alta del Mallol.

A l'altra part de la vila, es a dir, al Solà cal esmentat el carrer de Miravet, Hospital i Bonaire, juntamnt amb el carrer Nou.

Fins a la construcció de la carretera de Tortosa a Móra a l'any 1927, Rasquera ha estat gairebé inèdita i apartada dels traïlls, tant guerrers com mercantils i culturals de les èpoques modernes, el que ha fet que hagi conservat un puríssim equipatge de coneixements populars; com per exemple la seva parla, amb una riquesa de sinònims antics.

L'artesanía mil·lenària de la pauma s'ha preservat, fent treballs: cabassos, cistells, senatxos, bufadors, callitores en fulles de pauma o bargalló.

Cal fer esment també dels pastissos rasquerans: pans de pessic, cocs, pastissets, capcetes, panadons, coquetes fines, etc. que fan d'atracció a la vila per part de persones interessades en la degustació de les lllaminadures.

Les festes locals són el dia 4 d'agost(Sant Domingo)on es duen a terme correfocs, trobada de gegants, i la romeria a l'ermita de Sant Domingo.

El primer diumenge de maig es celebren les fires Ramaderes i Artesanals, que foren recuperades pel Grup Cultural Rasquerà, després d'un parèntesi de 25 anys que no es realitzaven.

La font i l'arbre de la Glorieta són dos exemples característics de Rasquera. El lloc és punt de partida de diferents recorreguts homologats pel Comitè Català de Senders.

MIRAVET

La vila de Miravet és situada a la dreta de l'Ebre, a 142 m d'altitud, sota el turó on es troba les restes del castell de Miravet. Sota del castell hi ha l'antiga església parroquial dedicada a la Nativitat de la Mare de Déu. Després de la guerra civil de 1936-39 s'ha construït una nova església parroquial dedicada a la Immaculada, al planell on s'ha estès modernament la població, al camí vers Benifasset. Abans d'arribar-hi trobem una prolongació de la vila de Miravet on hi ha el raval de les Cantereries, o simplement lo Raval.

A Miravet persisteix una artesanía terrissaire de gran prestigi, però amb probabilitats incertes de pervivència per l'envelliment de la població que s'hi dedica.

El castell de Miravet que domina estratègicament el pas de l'Ebre, ja que es troba situat a l'entrada del pas de Barrufermes, sembla que fou un dels reductes més forts dels àrabs en tot el sector meridional de la Catalunya Nova. La seva estratègia es manifesta en el fet que no fos conquerit fins que Lleida i Tortosa hagueren estat conquerides. El 24 d'agost de 1153 el comte Ramon Berenguer IV donà el castell de Miravet a Pietro della Rovere, mestre del Temple a Provença i a Espanya, el mateix dia, sembla, que el castell fou pres pel dit comte. Miravet esdevingué el punt de partida dels templers per organitzar les terres properes i assentar-se a la Ribera d'Ebre i a Terra Alta.

La donació primera, del 1153, fou ratificada pel rei Alfons el Cast el 1182. Sembla que en aquells primers anys els templers, com apunta Font i Rius, es dedicaren sobretot a la fortificació i l'organització militar de la zona, que encara continuava essent de frontera. Totes les vicissituds del país, com diu Antoni Pladevall han repercutit a Miravet. Miravet fou el lloc on resistiren i es feren forts els templers en el moment de llur únic procés i abolició començat a França per Felip IV el Bell, aprofitant-se de la debilitat del papa Climent V. A instàncies de tots dos, el 1307, Jaume II procedí a recloure els templers i a fer inventari de llurs béns. Els templers de Miravet, comandats pel preceptor fra Berenguer de Santjust, s'hi oposaren i foren assetjats durant deu mesos, mentre intentaven sense assolir-ho de parlar amb el rei o amb el papa. Miravet capitulà a la primeria de desembre de 1308. El rei recuperà de Miravet alguns llibres preciosos, a més de diners i blat i la llança que havia estat del comte Ramon Berenguer, el conqueridor del lloc.

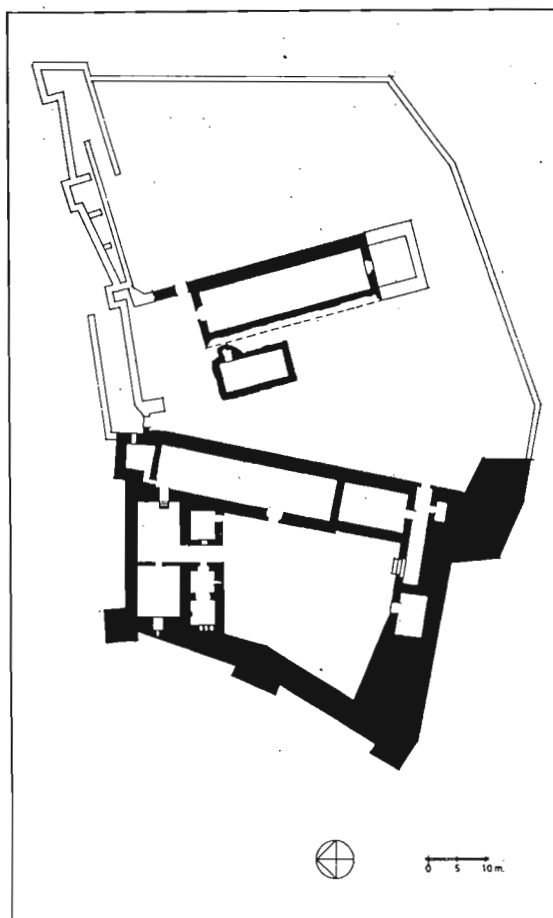
Extinguits els templers, el castell de Miravet fou donat als hospitalers, que el tingueren com llur millor domini fins l'any 1835.

El castell de Miravet fou sotraguejat per la Guerra contra Joan II i sofrí durament en la Guerra dels Segadors. Durant la Guerra de Successió el castell caigué en mans dels partidaris de Felip V (1707). Sembla que després d'aquesta guerra el castell fou desmantellat i no tingué cap paper destacat en la Guerra del Francès. Si que en tingué, en canvi, durant les Guerres carlines, sobretot a la tercera on el castell tornà a ser un baluard dels carlins que el reconstruïren, en part, per a la defensa.

El castell a resultes de la desamortització del 1835, passà a mans particulars. Encara fou escenari de lluites durant la guerra civil espanyola de 1936-39. El castell fou primerament ocupat per les tropes del general Franco. Durant la batalla de l'Ebre, el 25 de juliol de 1938 les tropes republicanes concentraren l'atac contra Miravet, que reteren i ocuparen. Tanmateix, ja a la darreria d'aquesta batalla, quan el comandament republicà ordenà el replegament de les forces que defensaven Pàndols i la retirada a la vora esquerra de l'Ebre, les forces del

govern de Burgos ocuparen el castell de Miravet (7 de novembre). El terme pertangué al partit judicial de Gandesa fins el 1970, que fou incorporat a Tortosa.

El castell consta de diverses parts, un ampli recinte al descobert, però emmurallat, que conté la cisterna i l'entrada al castell, per un corredor entre muralles. Des d'aquest recinte es passa al pati d'armes, envoltat per diverses dependències a llevant i per una ferma muralla que dóna a l'exterior a ponent. Dins del recinte hi ha una sala apaïsada, amb baixos i dos pisos, i l'antiga església del castell dedicada a Sant Martí. La part més imponent del castell de Miravet és la façana de ponent, formada per una fèrria muralla, amb bestorres rectangulars que en sobresurten als angles i al mig.

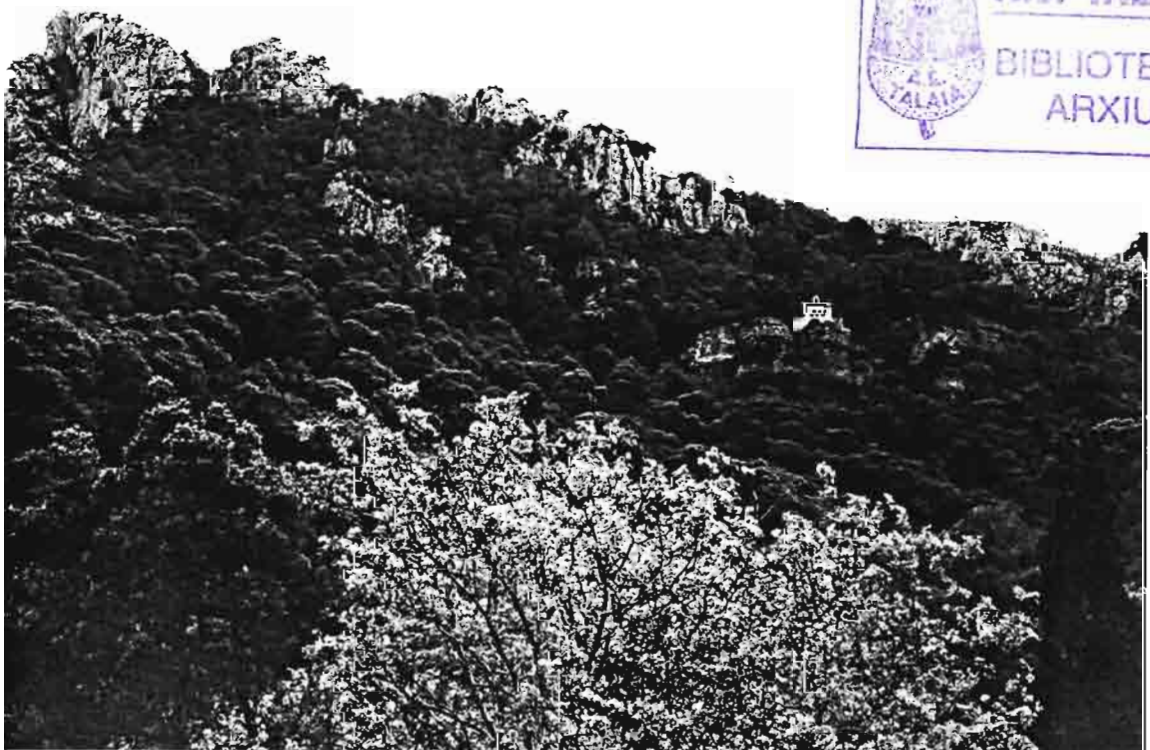
Planol del castell de Miravet

ITINERARI DE LA CAMINADA A LA SERRA DE CARDÓ

0h 00' L'itinerari s'inicia en la zona d'aparcament de vehicles del Santuari i Balneari de Cardó (512). Els edificis estan situats a la part superior de la gran i bellíssima vall de Domenge, en el vessant nord de de la serra dita de Cardó. De propietat particular -llet Pascual- avui dia resta tancat. Un reixat de recent execució barra el pas a l'espectant excursionista i una porta automatitzada -amb visor incorporat- ens separa de la indústria embotelladora de la reconeguda aigua mineral, que s'ixeca en un discret segon pla, per bé que massa enganxada a les vetustes edificacions que perduren.

Comencem a caminar per una pista ascendent, vers migdia, a l'esquerra d'un marge. Destaquem dues ermites assentades en el faldar de la muntanya oposada -Santa Agnès i Sant Simeó- en un paisatge magnífic amb roques disseminades. Precisament dalt de la carena en destaca una agulla en forma de cap de sauri que més tard tindrem ocasió de visitar. Cal recordar que en l'amfiteatre de les muntanyes que hi ha al voltant del monestir hi havia escampades onze ermites; algunes podrem visitar-les avui malgrat el seu estat ruïnós.

0h 05' Pou d'aigua en un revol de la pista a la D. Seguim de dret emprant un corriol ascendent pel vessant dret del barranc. Tot seguit trobem un aixopluc, a la D, que hostatja la font de Sant Simeó. El corriol segueix més emboscada encara, a frec d'un espès marfull fins a abastar el llit del barranc.

Ermita de Santa Agnès

Aixopluc que hostatja la font de Sant Simeó

0h 07' Cal deixar el corriol per seguir-ne un altre sobre una reduïda margeda, a l'E, i en sentit gairebé oposat. Si seguissim de dret no gaire lluny trobariem un pi espectacular que s'obre en quatre branques d'estilitzada verticalitat.

0h 12' El senderó ascendeix ràpidament fins a la propera ermita de Sant Simeó, anomenada popularment "de la Columna", doncs hom ha caracteritzat el seu assentament sobre una agulla rocosa, fet que li dóna un singular aspecte. Aquesta ermita i la coveta inferior varen estatjar Fra Pau de Crist, el fundador del Desert de Cardó. La visita és força plaent; l'accés per una escala ens mena a l'interior del recinte que serveix una part de la falsa volta de mig punt i l'altar adossat en el presbiteri. Una obertura facilita l'accés a una reduïda eixida des d'on es copsa una vista magnífica de la vall i les dependències del Balneari. No hi caben més de vuit o deu persones, per bé que hi han crescut un pi i un xiprer de bona mida. (parada de 12')

0h 29' Havent retornat pel mateix camí, fem cap al revol de la pista que havíem deixat i que ara prosseguim en sentit ascendent. Som al camí vell de carro per anar a Tivenys, a trossos ben empedrat i amb faixes laterals.

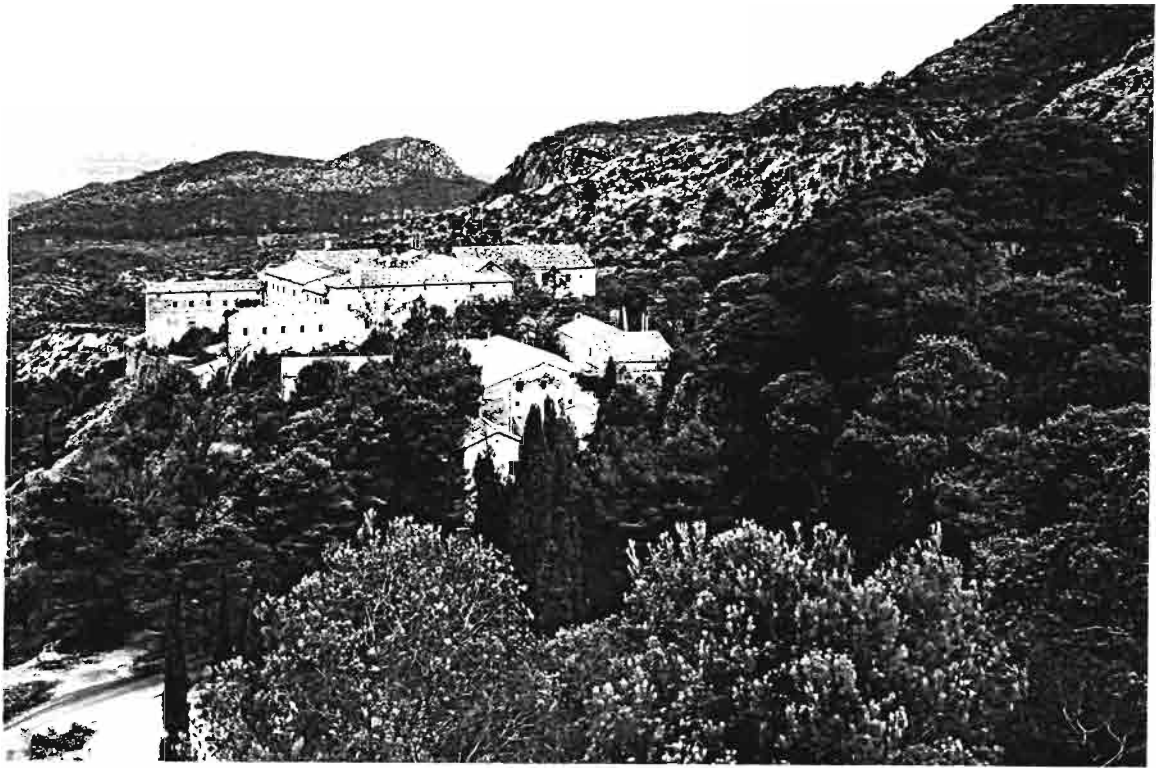
L'ermita de Sant Simeó és anomenada popularment de la Columna

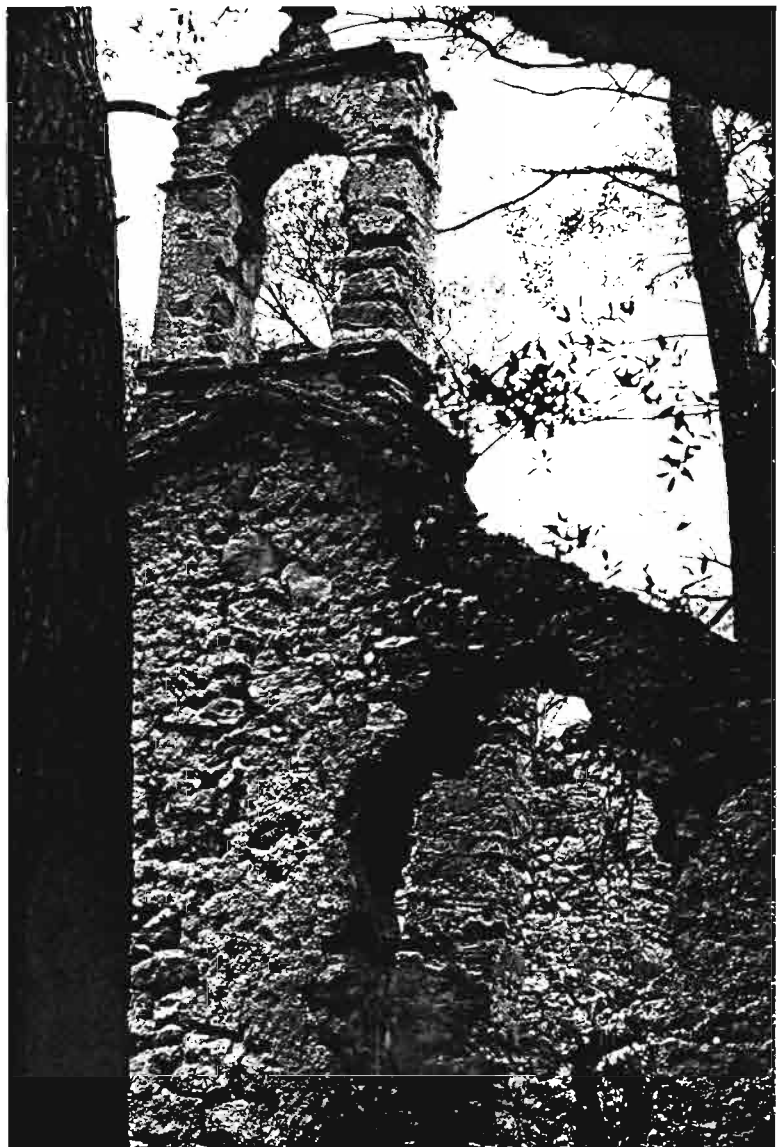
Oh 31' Convé fer marrada novament en aquest proper revol. Per la dreta pugem a un mirador circular per tenir un altre cop de vista formidable. (parada de 3')

Oh 39' Una carbonera i un forn de calç, a l'E. El camí ascendeix amb suavitat. Ben seguit deixem, també a l'E, un altre forn de calç. Al damunt d'aquest topant es troba l'ermita de Sant Onofre.

Oh 43' Altra marrada a la D per observar les ruïnes de la propera ermita de Sant Joan, que serva un gruixut xiprer a l'entrada i un campanaret d'espadanya d'un sol ull rematat amb un imprecís element decoratiu. La coberta deu fer molt que deuria esfondrar-se i així ho testimonia el gros pi que hi ha crescut al dedins. (parada de 5'). A partir d'ara el camí sembla més ample mentre esdevé planer i àdhuc baixador en acostar-se a un revol a la D. per traspasar la barrancada, per bé que torna a remuntar un cop situats a l'altra riba.

Dependències del Balneari de Cardó

Ermita de Sant Joan

- 0h 57' Sobtat revol a la D. Deixem el camí per seguir de dret encetant un corriol ascendent i discretament marcat amb punts blancs. Al cap de poc esdevé més pujador mentre traspassem per alguns claps de roca. En alguna ocasió es bifurca per retrobar-se més enllà; hom recomana seguir el camí sabi, és a dir, el camí original que va forjar l'home, més suau i llarg que el dreturer però que permet mantenir un mateix ritme. La vegetació que anem trobant és la típica d'una obaga mediterrània, alzines barrejades amb magnífics exemplars de pi blanc i algun arboç de proporció arbòria.
- 1h 08' Collet secundari. El corriol davalla lleugerament i planeja abans de tornar a ascendir. Els darrers aiguats han obrat un reguerot en el tou llit de pinassa. Al cap de poc el sender descricu unes llaçades sota l'espès alzinar que hi domina abastament
- 1h 23' Font de l'Oliver (770 m). En un pla idíl·lic cal baixar per una embardissada escalinata per accedir al toll, que durant una bona època de l'any es manté sec. Hom arriba a creure que les aigües de tota la vall queden recollides per la planta embotelladora. Vora la font hi havia hagut una barraca de carboners i del costat de la gruta surt un camí cap a ponent que puja a topar la carrerada que va al coll de Mortero. L'indret és mig cobert de pins i alzines, per bé que també hi trobem alguna blada i/o cirerer d'arboç. (parada de 5 minuts)
- 1h 32' Guaitador natural. Des d'aquí hom pot fruitir d'una impressió forta sobre el paisatge magnífic de la vall, que remunta fins la Portella de la Serra de la Paret (800 m), que s'obra com una seca destrallada en un tronc ajagut. També més tard hi passarem molt a la vora. Seguim pujant i a mesura que anem guanyant alçada el bosc s'esclareix i passa a predominar l'alzina i el roure.

Paisatge de la vall de Cardó

- 1h 35' Planura sota el bosc, rodejada de lliris -monocotiledònea-(840m)
Vora una gran pedra ajaguda, a la D; surt un corriol, a l'E, de petit corregut (PR); seguim de dret refusant la derivació.
- 1h 38' Nova bifurcació. Seguim per la D en sentit ascendent endintant-nos en el bosc enmig de roques esllavissades. Al cap de poc el sender, a trossos empedrat, remunta en ziga-zagues a mesura que ens apropem més al roquissar i al proper coll que adivinem.
- 1h 44' El Portellet (890 m), també anomenat Portell de Povet. S'obre un bast panorama a migdia. La vegetació desapareix gairebé; com un miracle en la nuditat de la serra es drecen un quants pins a les fondalades. L'Ebre descriu els darrers meandres abans d'obrir-se pas en el delta; més enllà s'alça altívol el massís dels Ports de Beseit amb el pic culminant del Mont Caro (1447 m).
Veiem a l'E el vèrtex geodèsic de la Creu de Santos, cap a on ens dirigim per un camí pedregós que remunta amb suavitat pel solà de la muntanya, entre brolles i garrigues i alguna farigola. Un tronc expressament ajagut serveix per a què no s'escapi l'ase que sol haver-hi vora la barraca propera al cim.

*Ramot de bocs, vora el cim
de la Creu de Santos.*

Cim de la Creu de Santos (941 m.)

1h 54' En el cim de la Creu de Santos (941 m) hi ha un munt de pedres que abans sostenien una gran creu de fusta, la qual va fer conèixer la punta de Santos també per "Creu de Santos". Un bon panorama s'atalaia d'aquest cim estant; així ho relataven els insignes excursionistes Josep Iglésies i Joaquim Santasusagna: "Al N, es veu la vall de Domenge, amb els edificis del Balneari de Cardó en la seva part superior i, al seu final, gran extensió de terra fins a les muntanyes de la Terra Alta. Al NE, es té la collada de Cosp, amb les roques de la Barca i del Migdia, separades pel coll de la Creu de Cosp; al lluny hi ha les serres de Cavall, de Fatarella, la collada de la Torre i la muntanya de Sant Pau i, darrera, la baixa barrera de la serra la Llena. A l'E, es veuen bocins del curs de l'Ebre i a l'horitzó, hi ha el Montsant, la serra de la Gritella i la de Prades; més pròximes, la Mola, la Miranda de Llaveria i el cim de Montredon; en el fons, els pics nevats del Pirineu. Al SE, el Motllor de Santos com a primeríssim terme i, sota la serra, la plana del Borgar, les muntanyoles del Perelló i la mar; en el fons, la serra de Llaveria i les muntanyes de Vandellós. Al S, s'esten la serrada de Cardó, amb la llarga collada de Boix o serrada de Montsant i finant amb l'elevació dels morrals de Cabrafeixet i de les Nines o del Cant del Gall; darrera es veu la mar i s'eleva la Tossa del Montsià. Al SO, hi ha la plana on l'Ebre dibuixa els seus meandres; en un d'ells, i mig tapades per un llomet de muntanyes, es veuen les cases patinades de la ciutat de Tortosa; a l'horitzó, es difuminen les serres del Mestratge. A l'O, s'alcen els Ports de Beseit amb tota la seva majestat, perfilant-se les puntes del Caro i del Bosc de l'Espina; davant d'ells l'Ebre serpenteja i es veuen els pobles que s'assenten sobre la seva vora o enfilen la muntanya. Al NO, hi ha els Ports encara i les muntanyes de la Terra Alta"

(parada de 15') Reprenem la marxa pel mateix camí de l'ascensió.

2h 17' El Portellet. Seguim encara pel mateix itinerari, ara en sentit descendent.

- 2h 22' Deixem una bifurcació, a la D.
- 2h 24' Planura sota el bosc, vora una gran pedra. Torcem a la D per un altre corriol emboscats, gairebé oposats al que seguim, amb senyals blanques i grogues de PR.
- 2h 30' Girem a l'E travessant un barranc. El corriol esdevé més baixador i aeri fins travessar un petit grauet entre roques. Segueix davallant entre roques disseminades sota l'alzinar que s'esten cap a la frondosa vall, per l'E.
- 2h 35' Bifurcació, en un terreny trencat sota la cobertura vegetal. Seguim de dret, en sentit ascendent, refusant la branca de l'E que ens menaria directament al balneari tot passant vora l'ermita de la Columna.
- 2h 37' En un pla veiem restes d'una carbonera vora un curiós amuntegament natural de roques (760 m). Per la dreta en surt un corriol que en tres o quatre minuts ens menaria al pas de la Portella de la Serra de la Paret (800 m). El seu nom li pervé de la paret seca que mig la tapa; la hi van aixecar els frares de Cardó per tancar el pas i estar més isolats. Postposem la invitació i seguim l'itinerari fixat pel corriol ascendent i molt ben apariat.

Portella de la Serra de la Paret

- 2h 46' Collet secundari entre la cinglera que es bat a la D i la capçalera del barranc de la Columna que s'escola a l'E. El bosc d'alzines s'ha esclarissat amb exemplars de migrada embergadura. Sense perdre el sentit, ens dirigim vers la propera penya per remuntar-la en dues o tres ziga-zagues.
- 3h 02' Vora d'uns pins deixem el sender PR que segueix de dret per la cinglera, torçant a l'E i endintant-nos en l'espès bosc d'alzines, que hi dominen sobre els vells i altívols pins.
- 3h 05' Pla del bosc en el llit del comellar; un indret idíl·lic on s'escolta el silenci. Fem una marrada per l'altre vessant, per una desdibuixada senda, per ascendir vora un pi formidable assentat sobre la suau ondulació del terreny.

El Dino és una agulla ben singular

3h 12' El Dino és una agulla singular que sobresurt de l'esquenall rocallós de la serra, visible des del mateix balneari. L'indret és prou notable per què l'organització, al marge d'haver rebatejat la roca, hagi cregut convenient apropar-s'hi; el cop de vista és també formidable. (parada de 10')

3h 28' Retornem al pla del bosc. Seguim comellar avall pel torrent de Sant Roc, per un senderó ben definit dins l'encant embaucador de la boscúria.

Altres roques vora l'agulla del Dino

Un senderó ben definit dins l'encant embaucador de la boscúria

3h 40' Fem la rodona, per l'E, a un forn de calç.

3h 43' Passem a frec d'una paret rocosa, a l'E. Observem boix grèvol en abundància, amb algun exemplar fora de mida.

3h 46' Deixem un camí a la D.

3h 52' Ermita de Sant Roc. Vora el portal hi emana la font. L'edificació ha perdut la teulada i el revestiment interior resta ben grafiat obeïnt l'instint imaginatiu d'alguns éssers vius....!. Altre temps aquesta ermita deuria haver estat ben custodiada; així ho testimonien els diversos racons del voral que tant bé va saber arranjat l'ermità i que s'han perdut per deixadesa més que per la ignominia. (parada de 5')

Ermita de Sant Roc

- 4h 03' Font, que anomenem de la Blada, en una arrodonida i acollidora placeta. No podem aturar-nos a cada moment; seguim endavant llevat què anem bé d'horari. En aquesta zona destaquem molts pins de gran talla que s'elevan en perfecta verticalitat gratant el cel.
- 4h 06' Pi descomunal. Pi moribunt carregat de centúries. El pi més gros que mai s'hagi vist; pi que necessita tres homes per abraçar-lo. Un pi de llibre. Un pi brutal....!
- 4h 08' Ermita de Sant Josep, vora una paret amb degotalls. Per bé que la font -també seca- és a peu de camí, per accedir al recinte cal pujar una escalinata vora el roquissar (parada de 5').
- 4h 14' Deixem un corriol a l'E. Poc després el camí retomba també a l'E Inútil banc de pedra.
- 4h 19' Fem cap al cul de sac d'una pista on s'hi troba una caseta pel bombeig de l'aigua. La seguim, en direcció a ponent.
- 4h 24' L'ermita de Santa Maria del Borboll forma part del mateix edifici destinat en altra època a banys; té la coberta esfondrada. És molt a la vora de la carretera, que seguim a l'E poc més de cent metres.
- 4h 27' Esplanada del Balneari de Cardó. Punt de partida i d'arribada.

TEMPS REAL DE MARXA	3h 27'
Temps d'aturades	1h 00'
HORARI TOTAL DE MARXA	4h 27'

BIBLIOGRAFIA

FONT I QUER, P., 1950. Flora de Cardó. Talleres Topográficos Mariano Galve. Barcelona.

FOLCH, R., 1981. La vegetació dels Països Catalans. Ketres editora.

IGLESIAS, J. & SANTASUSAGNA, J., 1931. Del Camp de Tarragona a l'Ebre. Imp. M. Roca. Reus.

GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA 11. El Priorat, La Ribera d'Ebre, Terra Alta i el Matarranya. Barcelona. 1984.

HISTÒRIA NATURAL DELS PAÏSOS CATALANS. Espais Naturals. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. 1992.

RASQUERA-PORTELL DE COSP-BALNEARI DE CARDÓ-RASQUERA (Camí dels Frares). P.R. C-80-1. Grup Cultural Rasquerà. 1991.

Les runes de l'ermita de l'Àngel, són eloqüent testimoni del ascetisme en que visqueren els frares de Cardó

JUSTIFICCIÓ

Han intervingut en la preparació d'aquesta **sortida**: Jani Ferrer, Tina Moya, Antoni Sagarra, Virtut Castro, Josep M. Also, M. Dolors Lacasa, Joan Sivill, Artur Montaner, Pere Masdeu, Marcel·lina Simon, Manuel Vidal, Salvador Butí, M. Carme Barceló, Montserrat Sendras i Ramon Casas.

Han preparat el **dossier**: Antoni Sagarra, Virtut Castro, M. Dolors Lacasa, Josep M. Also, Salvador Butí i M. Carme Barceló.

Ha dissenyat la **portada**: Josep M. Also.

EXEMPLAR n. 66

Vilanova i la Geltrú, 12 d'octubre de 1994

En conveni amb:

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social

AJUNTAMENT DE
VILANOVA I LA GELTRÚ

Consell Comarcal del Garraf

